

Борис Олегович ЯЗЛЮК

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та менеджменту природокористування,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: bor_1978@ukr.net

**ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ
РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВИ**

Язлюк, Б.О. Фундаментальні та прикладні економічні механізми підприємств при реалізації соціальних інвестицій як основа інноваційного розвитку держави [Текст] / Борис Олегович Язлюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. - Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 18. - № 2. – С. 280-285. ISSN 1993 – 0259.

Анотація

У цей важкий період для української економіки, коли державний бюджет перебуває під тиском, загострюється економічна криза і безробіття, рівень бідності населення зростає щодня, відчуття соціальної незахищеності досягли рекордного максимуму. В умовах невизначеності та спричинених конфліктами ситуацій актуалізується необхідність пошуку нових інноваційних підходів до формування нової регіональної стратегії напрямів модернізації економіки та підвищення соціально-економічної безпеки регіонів. Це дасть можливість соціально-економічного зростання і не призведе до відпливу людських ресурсів до інших країн.

Метою дослідження є узагальнення понятійної сутності категорії «соціальні інвестиції», розроблення комплексних рекомендаційних механізмів фундаментального та прикладного характеру, залучення соціальних інвестицій як основи інноваційного розвитку держави.

У статті обґрунтовано необхідність реалізації соціальних інвестицій. Розроблені пропозиції забезпечать збільшення останніх у нашій державі.

Ключові слова: соціальні інвестиції; прикладні механізми; інновації; розвиток держави.

Borys Olegovych YAZLYUK

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of Department of Economics and Management of Natural Resources,
Ternopil National Economic University
E-mail: bor_1978@ukr.net

**FUNDAMENTAL AND APPLIED ECONOMIC MECHANISMS OF ENTERPRISES DURING
PROCESSING OF SOCIAL INVESTMENTS AS A BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT**

Abstract

In this difficult period for Ukrainian economy when the state budget is in critical condition, economic crisis and unemployment increase rapidly. The standard of living and social tension are deteriorating and reaching their maximum rates. Under conditions of uncertainty and conflict situations it has appeared the necessity to search for new innovative approaches to new regional strategy of modernization of economy and improvement of regional social and economic security. It will enable the social and economic growth and eliminate the outflow of human resources abroad.

The objectives of the research are generalization of essence for notion “social investments”, elaboration of complex fundamental and applied recommendations, and attraction of social investments as a basis of state innovative development.

Thus, the research project deals with the comprehensive study of the necessity of state social investments. Our suggestions will enable increase of social investments in our country.

Вступ

У цей важкий період для вітчизняної економіки, коли державний бюджет перебуває під тиском, загострюється економічна криза і безробіття, рівень бідності населення зростає щодня, відчуття соціальної незахищеності досягло рекордного максимуму [8]. В умовах невизначеності та спричинених конфліктами ситуацій актуалізується необхідність та пошук нових інноваційних підходів до формування нової регіональної стратегії вектору просторової модернізації економіки як забезпечення та гарантування соціальної безпеки і конкурентоспроможності в період кризових явищ при реалізації стратегічної регіональної політики та напрямів підвищення соціально-економічної безпеки регіонів [7]. Це дасть можливість для визначальних чинників соціального та економічного зростання і не призведе до впливу людських ресурсів до інших країн.

До визначальних чинників економічного зростання, що безпосередньо впливають на ефективність процесу відтворення, відносяться структурні зміни. Сучасні соціально-економічні та геополітичні реалії поставили перед Україною вимогу оновлення структури виробництва, вдосконалення механізмів технологічного розвитку. Слід зазначити, що структурні процеси охоплюють широке коло економічних пропорцій, основними серед яких є виробничі, галузеві (за видами економічної діяльності), технологічні (за територіальним розташуванням і розвитком продуктивних сил). Вирішальну роль у забезпеченні позитивної динаміки економічних процесів відіграють пропорції промислового виробництва за галузями та видами промислової діяльності [6, с. 58].

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю розроблення комплексних механізмів фундаментального та прикладного характеру залучення соціальних інвестицій як основи інноваційного розвитку держави. Недостатній рівень розгляду цих проблем, а також багатоаспектність та дискусійність зумовили необхідність вивчення питання соціальних інвестицій та їх інноваційного залучення.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній економічній літературі проблеми соціальних інвестицій досліджували І. С. Благун, А. В. Бондаренко, І. В. Буртняк, В. М. Геєць, Е. М. Лібанова, Г. П. Малицька, Л. О. Омелянович, А. В. Серяков, В. І. Топіха, Л. І. Федулова, А. П. Шихвердієв та ще багато інших.

Проведений нами аналіз та зроблена оцінка виявили вузьку спеціалізацію соціальних інвестицій у дослідженнях вчених, що викликає розбіжності у їх трактуванні та класифікації. Дискусії щодо соціально-економічної сутності соціальних інвестицій та їх вплив на людський розвиток ще не отримали фундаментального та комплексного прикладного відображення в соціальній економічній літературі, що зумовлює інтерес до цієї проблематики.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є узагальнення понятійної сутності категорії «соціальні інвестиції», розроблення комплексних рекомендаційних механізмів фундаментального та прикладного характеру залучення соціальних інвестицій як основи інноваційного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інновації та інвестиції вкрай необхідні на сьогодні в медицині, освіті, науці, що є рушійною силою економічного зростання і джерелом життєвої сили. Це може різко змінити структуру, і тим самим викликати зсув парадигми в суспільстві, що уможливить швидке економічне зростання, прорив, щоб подолати численні кризи (фінансову, продовольчу і т. д.), і виробити власні важелі, які нейтралізують нинішні загрози.

Тому необхідним та своєчасним для стійкого розвитку економіки держави сьогодні є соціальні інвестиції.

Основними соціальними складовими механізму стійкого розвитку є : соціальна відповідальність, соціальна інтеграція, подолання масової апатії та утриманських настроїв у суспільстві, ефективна підтримка нужденних, висока якість населення, ефективний працівник та ефективний власник [3, с. 7].

Соціальне інвестування, на думку А.В. Бондаренко, Л. О. Омелянович, – це спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, місцевих громад. Соціальному інвестуванню властиві основні характеристики інвестування, за винятком критерію, що розмежовує ці поняття, – об'єкта інвестування [4, с. 201].

А. П. Шихвердієв та А.В. Серяков під соціальними інвестиціями розуміють вкладення, корисний ефект від яких поширюється як на суспільство, так і на компанію [5, с. 122]. У цьому трактуванні об'єкт вкладення є невизначеним, а соціальний ефект у результаті соціальних інвестицій не є визначальним.

На думку Е. М. Лібанової, в основі високого соціального статусу основними компонентами є людський капітал. Як зазначено у монографії [2, с. 151], поняття «людський капітал» означає не лише усвідомлення вирішальної ролі людини в економічній системі суспільства, а й визнання необхідності інвестування в людину, оскільки капітал набувається та збільшується завдяки інвестуванню (через обмеження поточного споживання) і дає тривалий економічний ефект. Отже, інвестиції в людський капітал зокрема та соціальні інвестиції загалом сприятимуть підвищенню соціального статусу людини та покращенню якості життя.

На основі проведеного аналітичного аналізу джерел дослідження можемо зробити свій узагальнювальний висновок: «Соціальні інвестиції – це комплексні вкладення в людський капітал через пакети або сформовані портфелі пільг та послуг: медицини, освіти, науки і т. д. (що дасть можливість підготовки більш кваліфікованої робочої сили), при використанні новітніх технологій у поєднанні з раціональним використанням природних ресурсів, через стратегічні програми інноваційного розвитку, що допомагатиме людям протягом усього їхнього життя.

На основі цього сформуємо визначення взаємопов'язаних між собою понять: соціально-інвестиційна стратегія, соціально-інвестиційний інструмент, соціальні підприємства, соціально-інвестиційний ринок.

Соціально інвестиційна стратегія – це розробка пакетів або формування портфелів пільг чи надання послуг та впровадження їх через інструменти на соціально-інвестиційному ринку відповідно до цілей. У межах реалізації стратегії може бути активізація для великого та сталого соціального інвестиційного ринку держави та фінансування соціальної сфери, підтримки соціальних підприємств та їх громад.

Соціально-інвестиційні інструменти покликані, щоб допомогти задовольняти потреби у стійкій інклюзивній стратегії зростання та збільшенню соціальних показників через соціальний інвестиційний ринок, які впливатимуть на поведінку економічних суб'єктів і споживачів та зрушенню у бік ресурсозберігальної економіки. Особлива увага повинна звертатись на наслідки економічних інструментів з соціальної та екологічної діяльності, а також на економічну конкурентоспроможність.

Соціальні підприємства – це підприємства, які вирішують соціальні чи екологічні проблеми та працюють з громадами для покращення життя населення. Соціальні підприємства можуть містити благодійні некомерційні підприємства, які фінансують соціальні проекти. Більшість соціальних підприємств реінвестують свій прибуток у громадах.

Уряд повинен бути зацікавлений у соціальних підприємствах, тому що соціальні підприємства створюватимуть робочі місця та можуть вирішити багато питань соціальної сфери.

Соціальний інвестиційний ринок покликаний допомагати соціальним благодійним організаціям та підприємствам, надаючи капітал, який вони потребують.

На сьогодні потреба у соціально інвестиційному ринку постійно зростає. Закордонний досвід демонструє цілу низку переваг, разом із економічним зростанням, боротьбою з соціальними проблемами і підтримкою державних реформ.

Для того, щоб активізувалися бізнес-структури на соціально інвестиційному ринку нашої країни, необхідні податкові пільги (підприємствам, організаціям та компаніям). Для отримання податкових пільг бізнес-структури повинні мати намір і залучити фінансування в соціальні інвестиції від свого прибуткового капіталу. Це можна реалізувати через пропаганду інформаційно-просвітницької програми, яка буде спрямована на залучення соціальних інвестицій.

Україна стикнулася з величезними проблемами :

- економічна криза – безробіття і рівень бідності та соціальної ізоляції (незахищеності) з кожним роком досягають рекордних максимумів. Це дало величезний поштовх витоку людських ресурсів з України, у той час, коли державний бюджет перебуває на мінімальній межі та під тиском спричинених конфліктами ситуацій;
- демографічні зміни – за останній період різко скоротився рівень народжуваності, чисельність населення працездатного віку в Україні скорочується, у той час, як частка літніх людей зростає. Повинні бути знайдені рішення для забезпечення стійких і ефективних систем соціального захисту.

Отже, на сьогодні соціальні інвестиції мають важливе значення для нашого суспільства, однак багато хто побоюється робити такі інвестиції через непередбачувані правові бар'єри. Спробуємо сформулювати рекомендації щодо соціальних інвестицій благодійних організацій, забезпечуючи чіткість навколо визначення соціальних інвестицій і, нарешті, усуваючи бар'єри для інновацій у цій зростаючій сфері.

На основі цього ми можемо сформулювати основні прикладні економічні механізми та пропозиції, вкрай необхідні для реалізації реформ та активізації соціально-інвестиційного ринку нашої держави:

1. В Україні нині повністю відсутні податкові стимули для корпоративних благодійників. Тому вкрай необхідно розробити систему податкового стимулювання благодійної діяльності бізнесу.

Для активізації та стимулювання благодійної діяльності і вкладення інвестицій у соціальну сферу пропонуємо прийняти наступні зміни до законодавства з оподаткування:

- необхідно надати платникам податку на прибуток права зменшити отриману в поточному податковому періоді оподатковуваний прибуток на суму грошових коштів, перерахованих

платником податків некомерційним організаціям у вигляді пожертвувань (один відсоток виручки від реалізації), і одного відсотка позареалізаційних доходів. На основі цього пропонуємо надати платникам податків право вибору між поточними витратами на спонсорство, проведення розіграшів та пожертвами некомерційним організаціям, які створюють платникам податків позитивний імідж і відповідний ефект від яких буде довгостроковим;

- прописати в нормі закону та визначити пожертвуванням на формування або поповнення цільового капіталу некомерційних організацій благодійною діяльністю, якщо такі пожертвування здійснюються з метою, яка відповідає благодійній діяльності;
- усунути бар'єри та перепони для безоплатної передачі товарів народного споживання в якості гуманітарної допомоги нужденним. Для цього необхідно прирівняти оподаткування товарних пожертвувань до оподаткування у вигляді утилізації товарів народного споживання.

Також пропонуємо розглянути можливість внесення витрат бізнесу на соціальні програми, до переліку витрат, що знижують базу оподаткування з податку на прибуток.

У перспективі пропонуємо розглянути можливість введення додаткових податкових заходів стимулювального характеру, зокрема, пільги з податку на прибуток і ПДВ для соціальних підприємств, що займаються інвестуванням у соціальну сферу.

2. Обов'язково потрібно сформуувати систему морального стимулювання та заохочення недержавних «донорів», зокрема корпоративних (громадські відзнаки: статуси, нагороди та ін.). А також заохочення до процесу соціальних інвестицій українських компаній, поки ще не залучених, вкладати в освіту. Для цього ввести посаду, обласного і державного рівня, відповідального за формування державної політики у сфері корпоративної соціальної відповідальності та благодійності, за розробку і впровадження державної Концепції сприяння розвитку корпоративної соціальної відповідальності та соціальних інвестицій. Співпрацювати зі ЗМІ, насамперед із телебаченням, яке повинно регулярно висвітлювати діяльність соціальних інвесторів та реалізовані ними соціальні проекти.

3. З метою підвищення рівня привабливості об'єкта соціальних інвестицій для недержавних «донорів» потрібне сприяння їх сталому розвитку. Для цього необхідно підтримати розвиток соціального підприємництва. Варто усунути адміністративні перепони та бар'єри для ведення діяльності, що приносить дохід, зокрема через скасування вимоги ведення окремого обліку у випадку, якщо застосовується спрощена система оподаткування. Крім того, треба забезпечити доступ до інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу центрам підтримки підприємництва. Передбачити можливість створення центрів інновацій у соціальній сфері на базі чинних ресурсних центрів.

Необхідно забезпечити реальний доступ до державного замовлення, прозорість конкурсних процедур і їх результатів, а також громадський контроль у цій сфері. Вважаємо за доцільне, зокрема, надати відповідні повноваження громадським радам при органах виконавчої влади.

Розробити, прийняти і затвердити «Дорожню карту» (підтримка доступу організацій до надання послуг у соціальній сфері).

4. Для стимулювання створення нових соціальних підприємств спростити систему реєстрації, передбачивши можливість заявної форми в електронному вигляді з реєстрацією за місцем проживання (це насамперед вирішить питання вимушених переселенців у зв'язку з конфліктною політичною ситуацією). На період до трьох років спростити для них порядок звітності та оподаткування у разі, якщо вони не претендують на особливий податковий статус, у тому числі при незначних одноразових порушеннях ведення обліку обмежуватися попередженнями. Для невеликих соціальних підприємств передбачити звітність та облік за аналогією з індивідуальними приватними підприємцями. Для соціальних підприємств, що не претендують на особливий податковий статус, який планується надавати соціально орієнтованим організаціям, привести процедури реєстрації, звітності та добровільної ліквідації у відповідність до тих, які передбачені для малого бізнесу. Упроваджувати програми державної фінансової підтримки початківців соціальних підприємств на рівні суб'єктів і муніципалітетів.

5. Розвивати «культуру» оцінки проектів з метою підвищення якості їх роботи та ефективності соціальних інвестицій. Запровадити обов'язкове проведення незалежної оцінки проектів та публікацію їх результатів у випадку, якщо проекти фінансуються з державних джерел. Організаціям - операторам президентських грантів показати приклад відкритості та прозорості, публікуючи в публічному просторі переліки всіх поданих на конкурси та підтриманих проектів, а також звіти про їх реалізацію, про витрачені кошти. Сприяти вдосконаленню системи відкритих даних міністерств соціального блоку і активно залучати до використання відкритих даних для оцінки результатів їх власних проектів.

6. З метою системного розвитку соціального інвестування рекомендувати всім міністерствам соціального блоку визначити заступників міністрів, відповідальних за розвиток взаємодії з недержавними інвесторами та перейти на винятково конкурсну, прозору і відкриту підтримку проектів. Доручити Міністерству економічного розвитку і торгівлі України координувати цю діяльність.

7. Запропонувати бізнес-асоціаціям з метою подальшої підтримки сприяти розвитку корпоративного волонтерства, що втілюється, зокрема, в передачі навичок корпоративного управління, маркетингу, фінансового планування, управління персоналом. Стимулювати входження представників бізнесу в керуючі ради з метою розвитку культури корпоративного управління та підзвітності в секторі соціального інвестування.

Вкладення соціальних інвестицій означатиме політику держави, спрямовану на зміцнення здоров'я, навичок і потенціалу людей та їх підтримку повною мірою, участь у зайнятості та соціальному житті. Основні напрямки політики повинні передбачати якісний догляд за дітьми, навчання, охорону здоров'я (мається на увазі профілактика, а не лікування, що знизить потреби в пільгах), пошук нових робочих місць (при необхідності для інвалідів – адаптованих робочих місць та допомога при реабілітації), що дасть можливість нашому суспільству отримати більш високу продуктивність, високу зайнятість, вищі показники здоров'я та соціальну інтеграцію, більше процвітання і краще життя населення, відповідно до певних соціальних та екологічних цінностей.

Вкладати соціальні інвестиції необхідно з самого початку в дітей та молодих людей, що дозволить розширити їх можливості в житті з поступовим переходом до зрілого віку, за допомогою реінтеграції в суспільство і трудову діяльність, що поліпшить доступ до ринку праці і, таким чином, до кращого соціального захисту, зокрема, після виходу на пенсію.

Вважаємо, що благодійний сектор давно потрібен у нашому суспільстві, що дозволить багатьом благодійним організаціям певнено прогресувати в напрямку соціальних інвестицій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Наше дослідження є роботою, яка обґрунтовує необхідність найбільш важливих аспектів реалізації соціальних інвестицій держави.

Можемо констатувати той факт, що на сьогодні в нашій країні необхідні соціальні інвестиції як вкладення в людський капітал. Це означатиме політику, спрямовану на зміцнення навичок і потенціалу людей та їх підтримку, на зайнятість та участь у соціальному житті. Основні напрямки політики повинні охоплювати дошкільне навчання, освіту, якісний догляд за дітьми, охорону здоров'я, пошук роботи, допомогу і реабілітацію інвалідам, а також учасникам, які брали участь у ліквідації наслідків політичного конфлікту в окремих регіонах нашої держави.

Погіршення соціальної ситуації і проблеми стійкості соціального захисту вимагає дій по всій країні. Необхідно розробити портфель (пакет) по реалізації соціальних інвестицій держави та модернізувати свої системи соціального забезпечення з підготовки людей, щоб протистояти небезпеці життя, тим самим зменшуючи необхідність усунення наслідків. Освоєння досвіду, процесу реформ, із зацікавленими сторонами і фондів у Європі по відношенню до соціальних інвестицій дозволить забезпечити виконання в повному обсязі і в нашій державі.

Сподіваємося, що ці рекомендації можуть бути розглянуті і затверджені парламентом, з подальшим удосконаленням. Усе це повинно привести до збільшення інтересу у сфері соціальних інвестицій до благодійності та визнання того, що благодійні кошти можуть бути застосовані, щоб досягти фінансових та соціальних результатів.

Список літератури

1. Благун, І. С. Прогнозування економічних і соціальних процесів: навчальний посібник / І. С. Благун, І. В. Буртняк, Г. П. Малицька. – Івано-Франківськ : Плай, 2012. - 156 с.
2. Людський розвиток в Україні : можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково - аналітична монографія) / За ред. Е. М. Лібанової – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 356 с.
3. Лібанова, Е. М. Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства / Е. М. Лібанова // Вісник НАН України. – 2010. – № 8. – С.3–14.
4. Бондаренко, А. В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально - економічного розвитку держави / А. В. Бондаренко, Л. О. Омелянович // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – №5(79). – С. 201-203.
5. Шихвердиев, А. П. Качественный индекс социальных инвестиций как показатель эффективности корпоративной социальной ответственности / А. П. Шихвердиев, А. В. Серяков // Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера: Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета // Сыктывкарский государственный университет. – Электрон. вестник – Сыктывкар : СыктГУ, 2008. – №4. – С.121–134.
6. Федулова, Л. І. Перспективи інноваційного розвитку України / Л. І. Федулова // Перспективи інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні С. 58-76 [Електронний режим доступу] <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19809/05-Fedulova.pdf?sequence=1>.

-
7. Язлюк, Б. О. Інноваційна стратегія вектору просторової модернізації економіки як гарантування безпеки та конкурентоспроможності регіону в період кризових явищ / Б. О. Язлюк // Зб. наук. праць Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – Вип. 33. – Частина I. – С. 72-75 [Серія: Економічні науки.]
 8. Язлюк, Б. О. Інноваційно-інвестиційні та прикладні соціально-економічні стратегії розвитку регіонів з інтенсивним використанням природних ресурсів / Б. О. Язлюк // Наука молода. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – Вип. 22.

References

1. Blahun, I. S., Burtnyak, I. V., Malitskaya, G. P. (2012). *Forecasting economic and social processes*. Ivano-Frankivsk: Play.
2. Libanova, E. M. (2006). *Human Development in Ukraine: Opportunities and Directions Social Investment*. Kyiv : Institute of Demography and Social Studies of Ukraine, State Statistics Committee of Ukraine.
3. Libanova, E. M. (2010). *The social orientation of the market economy as a prerequisite for the consolidation of society*. *Bulletin of National Academy of Sciences of Ukraine*, 8, 3-14.
4. Bondarenko, A. V., Omelyanovych, L. A. (2009) *Social investment as a factor in the socio-economic development*. *Herald of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture*, 5 (79), 201-203.
5. Shyhverdyev, A. P., Seryakov, A.V. (2008). *Kachestvennyj indeks social'nyh investicij kak pokazatel' jeffektivnosti korporativnoj social'noj otvetstvennosti*. *Korporativnoe upravlenie i innovacionnoe razvitie jekonomiki Severa*. *Vestnik Nauchno-issledovatel'skogo centra korporativnogo prava, upravlenija i venchurnogo investirovanija Syktyvkerskogo gosudarstvennogo universiteta*, 4, 121-134.
6. Fedulova, L. I. (2005). *Prospects for Innovation Development Ukraine. Prospects innovation and investment development in Ukraine*. Retrieved from : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19809/05-Fedulova.pdf?sequence=1>.
7. Yazlyuk, B. O. (2013). *Innovative vector spatial strategy of economic modernization as security and competitiveness of the region during the crisis*. *Collection. Science. works Cherkassy. state. techn. Univ. - Cherkasy, Cherkasy State Technological University*, 33 (1), 72-75.
8. Yazlyuk, B. O. (2014). *Innovation and investment and applied socio-economic development strategy regions with intensive use of natural resources*. *Young Science*, 22.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2014 р.